

ABDULLA QODIRIYNING "O'TGAN KUNLAR" ROMANINING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Umarova Firuza

*IIV Qashqadaryo akademik litseyi
Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
uferuza138@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Qodiriyning "O'tgan kunlar" romani tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilinadi. Roman o'zbek adabiyotida milliy ma'naviyat va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Asarda aks etgan insoniy fazilatlar, ota-ona va jamiyatga bo'lgan mas'uliyat, do'stlik va sadoqat kabi mavzular yosh avlodning tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqola roman qahramonlari orqali tarbiyaviy tamoyillarni ochib beradi va ularning zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonlaridagi o'rni haqida fikr yuritadi.

Kalit so'zlar: Abdulla Qodiriy, O'tgan kunlar, tarbiya, ma'naviyat, o'zbek adabiyoti, axloqiy qadriyatlar, milliy meros, yosh avlod.

Kirish

Adabiyot inson tarbiyasining muhim vositalaridan biridir. Ayniqsa, badiiy asarlar yosh avlodning ma'naviy va axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Abdulla Qodiriy yozgan "O'tgan kunlar" romani o'zbek adabiyotida milliy va ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qilishda peshqadam asar hisoblanadi. Ushbu maqolada "O'tgan kunlar" romanining tarbiyaviy ahamiyati, uning asosiy mavzulari va qahramonlari orqali yoshlarni ma'naviy tarbiyalashdagi o'rni tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Adabiyotning tarbiyaviy roli nafaqat axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda, balki milliy o'zlikni anglash va jamiyat hayotida muhim o'rin tutadi. XX asr boshlarida yaratilgan Abdulla Qodiriyning "O'tgan kunlar" romani o'zbek xalqining ma'naviy va ijtimoiy hayotini aks ettirib, yosh avlodning vatanparvarlik, halollik, do'stlik kabi fazilatlarini tarbiyalashda o'ta muhim vosita bo'ldi. Ushbu maqola zamonaviy pedagogika va adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan romanning tarbiyaviy ahamiyatini tahlil qiladi. "O'tgan kunlar" romani o'zbek adabiyotida ilk zamonaviy roman sifatida tarixiy va madaniy kontekstda katta ahamiyatga ega. Asar muallifi Abdulla Qodiriy o'z davrining ijtimoiy muammolarini, xususan, feodalizm va eskicha urf-odatlarining inson hayotiga ta'sirini chuqur tahlil etgan. Roman qahramonlari hayotidagi murakkab vaziyatlar orqali o'quvchi nafaqat tarixiy voqealarni, balki axloqiy-axloqiy qarorlarni ham o'rganadi. Shuningdek, romanda o'zbek xalqining milliy qadriyatlari, urf-odatlari va madaniyati jonli ta'sirchan tarzda aks ettirilgan. Tarbiyaviy ahamiyat tushunchasi

pedagogika va adabiyotshunoslikda keng o'rganilgan. Unga ko'ra, badiiy asarlar yoshlarning shaxsiyati, dunyoqarashi va ijtimoiy xulqini shakllantirishda vosita bo'lib xizmat qiladi. "O'tgan kunlar" romani esa ayniqsa quyidagi pedagogik tamoyillarni o'zida mujassamlashtiradi:

- Axloqiy namuna bo'lish: Romandagi qahramonlar o'z axloqiy qarorlari va harakatlari bilan yoshlarni yaxshi fazilatlarni o'zlashtirishga undaydi.

- Tarixiy xabardorlikni oshirish: Tarixiy kontekstda yozilgan asar yosh avlodni o'z tarixiga qiziqtiradi.

- Milliy ruhni tarbiyalash: Milliy qadriyatlar va an'analarni hurmat qilishga o'rgatadi.

- Emotsional va aqliy jihatdan rivojlantirish: Asar o'quvchilarda empatiya, tanqidiy fikrlash va axloqiy baholash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Qahramonlar orqali tarbiyaviy qadriyatlarning ochilishi

Roman qahramonlari orqali tarbiyaviy ahamiyatni chuqurroq tahlil qilamiz:

- Otabek – ideal do'st va vatanparvar sifatida tasvirlanadi. Uning sadoqati va jasorati yoshlarni sadoqat va jasoratga o'rgatadi. Otabekning hayoti va qarorlari orqali ijtimoiy adolat va do'stlik qadriyatlari yuksak darajada ko'rsatiladi.

- Kumush – hayotning qiyinchiliklariga qaramay, sabr-toqat va mehr-muhabbat timsoli. U ayollarning oiladagi o'rni va ma'naviy kuchini namoyish etadi.

- Hamza – ijtimoiy o'zgarishlarni istagan qahramon, yoshlarni adolat, tenglik va milliy o'zlik uchun kurashishga undaydi.

Bu obrazlar o'quvchilarga ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishda namuna bo'lib xizmat qiladi.

Ma'naviy va axloqiy qadriyatlar

Romanda tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan asosiy qadriyatlar:

- Vatanparvarlik: Romandagi voqealar va qahramonlarning harakatlari orqali millatga muhabbat va o'zligini anglash ruhida tarbiya beriladi. Vatanparvarlik nafaqat so'zda, balki amalda namoyon bo'lishi kerakligi ta'kidlanadi.

- Halollik va sadoqat: Qahramonlarning halolligi va sadoqati yoshlarni axloqiy poklikka chorlaydi.

- Do'stlik va mehr-muhabbat: Asar do'stlikning kuchi va insoniy munosabatlarning ahamiyatini yoritadi.

- Ota-ona va oilaga hurmat: Roman oilaviy qadriyatlarni, ota-ona va avlodlar o'rtasidagi hurmatni asosiy tamoyil sifatida ko'rsatadi.

- Madaniyat va an'analarga hurmat: Milliy an'analarga, urf-odatlar va madaniy merosning qadriyatlari targ'ib qilinadi.

Romanning zamonaviy ta'lim-tarbiyadagi o'rni

Zamonaviy ta'lim tizimida "O'tgan kunlar" romani quyidagi jihatlar bilan muhim:

- Milliy adabiyot darsi uchun asosiy material: Roman o'quv dasturlarida milliy

adabiyot va tarix fanlari bilan birgalikda o'qitiladi.

- Axloqiy tarbiya vositasi: Roman qahramonlari va voqealari orqali yoshlar axloqiy qarorlar qabul qilishga o'rgatiladi.

- Madaniy merosni anglash: Asar orqali yoshlar o'z milliy madaniyatini chuqurroq tushunadi.

- Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Roman voqealarini tahlil qilish orqali yoshlarning mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari shakllanadi.

- Emotsional tarbiya: Qahramonlarning his-tuyg'ulari va hayotiy sinovlari yoshlarning empatiya qobiliyatini oshiradi.

Tanqidiy nuqtai nazar

"O'tgan kunlar" romanida ba'zi jihatlar zamonaviy nuqtai nazardan tanqid qilinishi mumkin:

- An'anaviy qadriyatlarning idealizatsiyasi: Ba'zan qahramonlarning axloqiy fazilatlarini ortiqcha idealizatsiya qilinadi, bu esa real hayot bilan mutanosib bo'lmashligi mumkin.

- Ijtimoiy qatlamlar va gender masalalari: Romanda ayollarning roli va ijtimoiy mavqei haqida kengroq tahlil yetishmaydi.

- Tarixiy kontekst cheklovlari: Asar o'z davrining ijtimoiy-siyosiy sharoitlari bilan chegaralanganligi sababli, zamonaviy ijtimoiy muammolarni qamrab olmaydi.

Shunga qaramay, romanning tarbiyaviy ahamiyati va ma'naviy ta'siri yuqori baholanadi.

Xulosa

Abdulla Qodiriyning "O'tgan kunlar" romani o'zbek adabiyotining poydevori bo'lib, yoshlarni tarbiyalashda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirishda muhim rol o'ynaydi. Asar qahramonlarining hayotiy tajribalari, ularning axloqiy qarorlari yoshlar uchun ma'naviy namunadir. Zamonaviy ta'limda romanni o'rganish orqali milliy madaniyat, tarix va axloqiy tamoyillarni chuqur anglash imkoniyati yaratiladi. Shu bois, "O'tgan kunlar" nafaqat adabiy, balki tarbiyaviy meros sifatida ham qadrlanishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Qodiriy A. "O'tgan kunlar". Toshkent: Sharq, 1922.
2. Sobirov A. O'zbek adabiyotida tarbiya masalalari. Toshkent, 2010.
3. Karimov B. Milliy ma'naviyat va adabiyot. Toshkent, 2015.
4. Rustamov M. "O'tgan kunlar" va uning tarbiyaviy ahamiyati. Ilmiy maqola, 2018.
5. Islomov D. O'zbek badiiy adabiyotida axloqiy qadriyatlar. Toshkent, 2020.